

Arvosteluja – Reviews

Celts: Art and Identity
British Museum, London 24.9.2015-31.1.2016
National Museum of Scotland, Edinburgh 30.3.-25.9.2016
Liput £10, näyttelykatalogi £25

“Stupendous. Stunning. Staggering.” Muun muassa näillä arvosteluista lainatuilla sanoilla The British Museum markkinoi kelttien kulttuuriperintöä käsittelevää näyttelyään, joka on järjestetty yhteistyössä National Museums Scotlannin kanssa. *Celts: Art and Identity* on ensimmäinen näyttely, joka pyrkii kuvaamaan kelttiläisen kulttuurin ja identiteetin erilaisia ilmenemismuotoja kaikessa moninaisuudessaan esihistoriallisesta La Tène-kaudelta (noin 500 eaa. alkaen) aina nykypäivään asti. Verrattuna Venetsiassa vuonna 1991 järjestettyyn, yli 2400 esinettä käsittäneeseen *I Celti: La prima Europa* -näyttelyyn, The British Museumin *Celts* on paitsi mittakaavaltaan huomattavasti pienempi, myös lähestymistavaltaan erilainen.¹ Läntisen Euroopan yhteistä kulttuuriperintöä korostavan narratiivin sijaan näyttelyn keskeisimpänä sanomana on ajatus “kelttiläisyydestä” historiallisesti ja kulttuurisesti häilyvästä konstruktiona, joka 2500 vuoden kuluessa on saanut alati muuttuvia merkityksiä käyttöyhteydestään riippuen. Kysymys “keitä keltit olivat tai ovat?” ei tämän nä-

kemyksen mukaan ole mielekäs, ellemmekysy myös kuka määritelmän esittää, mistä lähtökohdista käsin ja mitä tarkoitusta varten.

Näyttely tuo yhteen esineitä 17:n isobritannialaisen instituution ja 10:n kansainvälisen museon ja gallerian kokoelmista. Mukana on niin arkipäiväisempiä koruja, aseita ja keittoastioita kuin myös näyttäviä veistoksia sekä uskonnollista symboliikkaa kuvastavaa rituaaliesineistöä. Kelttien materiaaliseen kulttuuriin aiemmin tutustuneille luvassa on monia tutkimuskirjallisuudesta tuttuja esineitä, kuten La Tène -tyylisuunnalle tyypillistä ornamentiikkaa esittelevä Battersean kilpi (350-50 eaa.) ja Desborough’n peili (50 eaa.-50 jaa.), sekä eri uskontoperinteiden synkretismiin viittaava jumalatar Brigantian patsas (120-180 jaa.) Näyttelyn ehdoton keskipiste on vuonna 1891 Jyllannista löydetty rautakautinen Gundestrupin pata, joka on poikkeuksellisesti luovutettu lainaan Tanskan Kansallismuseosta Kööpenhaminassa. Tämän ainutlaatuisen aarteen saamista osaksi näyttelyä voidaan itsessään pitää melkoisena saavutuksena - siitakin huolimatta, että esineen “kelttiläisyydestä” voidaan olla montaa mieltä.

Saimme tilaisuuden vieraillla näyttelyssä Edinburghissa sen siirryttyä Skotlannin kansallismuseoon Lontoosta. Olimme etukäteen kuulleet kollegoilta muutamia hyvinkin kriittisiä kommentteja Lontoon-näyttelystä, mutta jokseenkin ristiriitaisista odotuksista huolimatta

1 Ks. Moscatti et al. 1991.

ensivaikutelma näyttelytilaan tultaessa oli kuitenkin heti positiivinen. Ensimmäisessä salissa tulijoita tervehti näyttelyn vanhimpiin esineisiin lukeutuva kives-tä veistetty suurikokoinen ihmisfiguuri Holzgerligenistä Saksasta (500-400 eaa.), jonka tyyliteltyä kaksikasvoista hahmoa on yleisesti pidetty esimerkkinä varhaisesta jumalkuvastosta. Esihistoriallisen esineistön sijaan veistoksen parioksi oli asetettu skotlantilaiseen Glasgow boys-ryhmään kuuluneiden taiteilijoiden Edward Hornelin ja George Henryn vuonna 1890 maalaama teos *The Druids: Bringing in the Mistletoe*, jossa värikkäästi pukeutuneet druidit etenevät tammilehdon siimeksestä katsojaa kohti kantaen erilaisia kelttiläiseen kulttuuriin viittavia symboleja. Rinnastus toi oivaltavasti yhteen näyttelyn historiallisen jatkumon kaksi ääripäätä, sekä esihistorialliseen ja moderniin kelttiläisyyteen liittyvien tulkintojen kirjon.

Vaikka näyttely kokonaisuudessaan eteni väljän kronologisesti rautakaudelta kohti keskiaikaa ja 1800-luvun Celtic revival -ilmiötä, oli silmiinpistävää, että toteutuksessa oli tarkoituksellisesti pyritty eroon perinteistä esitystavasta, jossa kelttiläisen yhtenäiskulttuurin leviämistä jäljitetään Hallstatt-kulttuurin syntysijoilta Euroopan laitamille. Näyttelyn katalogissa, jossa kysymystä kelttien alkuperästä käsitellään tarkemmin kielitieteen näkökulmasta (s. 26-29) näkemys kelttiläisten kansojen vaelluksista Keski-Euroopan ydinalueilta Brittein saarille, Iberian niemimaalle ja Vähä-Aasian alueelle onkin korvattu uudemmalla mallilla, joka paitsi kyseenalaistaa aikaisemman käsityksen

Atlantin rannikkoalueista kelttiläisen kulttuuripiirin periferiana, myös korostaa kelttiläiseen kieliperheeseen kuuluvien kulttuurien monimuotoisuutta.

Näyttelyn ensimmäisessä osassa pääasiallisena huomion kohteena oli esihistoriallinen mannereurooppalainen esineistö, joskin mukaan oli päässyt myös muutamia merkittävimpiä Brittein saarilta tehtyjä rautakautisia löytöjä. Esillä oli muun muassa eläinpäinen carynx-torvi (käytössä eri alueilla noin 300 eaa.-300 jaa.), jonka kohdalla vieraili oli mahdollisuus kuunnella myös ääninäytteitä videolta, kokoelma kultaisia torc-kaulakoruja, sekä Newbridgessä tehdyn hautalöydön (450-380 eaa.) mukaan rakennettu rekonstruktio esihistoriallisista vaunuista. Esineiden temaattinen ryhmittely toi esiin materiaalisen kulttuurin samankaltaisia piirteitä muotoilussa, ornamentikassa ja symboliikassa, mutta yhden ainoan “kelttiläisen” tyylisuunnan sijaan esillepanossa korostui ennen kaikkea paikallisten yhteisöjen kyky omaksua laajalle levinneitä vaikutteita moninaisin tavoin. Tässä suhteessa Iberian niemimaalla valmistetut esineet erottuivat muista tyyliinsä puolesta kenties kaikkein selkeimmin, mutta osana kelttiläistä kielialuetta myös niiden sisällyttäminen kokoelmaan oli perusteltua.

Erityisesti rautakautista La Tène -esineistöä käsittelevissä esittelyteksteissä nousi toistuvasti esille kysymys varhaisen taiteen mahdollisesta symbolisesta tai uskonnollisesta merkityksestä. Klassisen antiikin realismiin verrattuna ihmis- ja eläinhahmoiset figuurit sekä geometriset kuviot näyttävät nykykatsojan silmissä kiehtovan arvoituksellisilta, mutta onko

kyseessä alun perinkin ollut tietoisesti hyödynnetty kommunikaation muoto, jonka sanoma on tarkoitettu vain sen saloihin vihkiytyneille? Vaikka vastaus tässäkin tapauksessa jää lopulta avoimeksi, tekstien viittaukset “maagisiin” peileihin (*magical mirrors*), “salaisiin” symboleihin (*secret symbols*), “suojeleviin” punoskuviioihin (*protective interlace*), ja “voimaa” sisältäviin koruihin (*powerful jewellery*) tuntuivat väistämättä värittävä näyttelyvieraiden tulkintoja esineiden merkityksestä.

Ensimmäiseltä vuosisadalta eaa. alkaen sekä Manner-Euroopan että Britannian alueelta tuleva esineistö heijasteli yhä vahvemmin roomalaisen kulttuurin ja paikallisten perinteiden vuorovaikutusta. Kiinnostavana esimerkkinä tästä olivat Hertfordshirestä löydettyissä votiivilaatoissa esiintyvien Mars Alatorin ja Mars Toutatoksen (200-300 jaa.), sekä sveitsiläisen jumalatar Artion (150-200 jaa.) kaltaiset jumalhahmot, joissa kaikissa tapauksissa klassinen roomalainen jumaluus on saanut paikallisesta kelttiläisestä kielestä johdetun epiteetin. Lincolnshirestä löydettyjen “TOT”-kaiverruksella koristeltujen sormusten (150-300 jaa.) puolestaan on katsottu viittaavan paikallisen kelttiläisen Teutates (Totatis, Toutatis) -jumalan elinvoimaiseen kulttiin, vielä kauan alueen siirryttyä roomalaisten vaikutuspiiriin.

Näyttelyn esihistoriallinen osa huipentui Gundestrupin pataan, joka oli asetettu selvästi erilleen omaan tilaansa. Vieraat johdateltiin padan luo esittelemällä muuta yhteisölliseen juhlimiseen liittyvää esineistöä, kuten vaatimattomampia pronssi-

ja rautapatoja sekä juoma-astioita, mutta kysymys siitä, onko Gundestrupin padan alkuperäinen käyttötarkoitus myös mahdollisesti liittynyt vastaavanlaiseen kontekstiin, ei ole yksiselitteinen.

Ensimmäiselle vuosisadalle eaa. ajoitettu Gundestrupin pata on läpimitaltaan liki 70 senttiä, ja painaa kokonaisuudessaan yli yhdeksän kiloa. Pata löydettiin osiin purettuna rautakautisen asutusalueen lähistöltä suosta, johon se oli alun perin mahdollisesti kätketty vain väliaikaisesti.² 97% hopeasta valmistetun padan poikkeuksellisen taidokkaan koristelun ja rikkaan symboliikan huomioon ottaen on oletettavaa, että kyseessä on uskonnollinen kulttiesine, mutta toistaiseksi tutkijat eivät ole onnistuneet löytämään avainta esineen kuvakielen tulkintaan. Koko 1900-luvun vallalla ollut näkemys padan “kelttiläisestä” alkuperästä on viime vuosikymmeninä enenevissä määrin kyseenalaistettu, ja etenkin esineen tyylin ja valmistustekniikan on katsottu viittaavan ennemminkin Kaakkois-Euroopan ja Traakian alueelle. Oli ilahduttavaa huomata, että näyttelyssä erilaisia näkemyksiä padan alkuperästä ja käyttötarkoituksesta esiteltiin monipuolisesti, jättäen monia kysymyksiä myös avoimeksi. Kööpenhaminan kansallismuseossa aiem-

2 Maa-aineksen tarkemmat analyysit ovat osoittaneet, että esine oli alunperin jätetty kuivalle maalle, ja vasta myöhemmin hautautunut hetteikköön ympäristön lisääntyneen kosteuden myötä. Toisin kuin usein on esitetty, kyseessä ei siten ole rautakautiseen uskonnoharjoitukseen kuuluva rituaaliuhri tai votiivi, joka olisi tarkoituksellisesti upotettu suohon (ks. Taylor 1992).

min vierailleina olimme yhtä mieltä siitä, että näyttelytekstien lisäksi myös padan esillepano oli näyttävämpi ja jopa onnistuneempi kuin sen kotipaikassa. Sekä valaistuksen että matalamman sijoittelun ansiosta laattojen yksityiskohdat erotuivat paremmin, ja esimerkiksi padan sisäpohjassa oleva härän tappoa kuvaava pyöreä laatta oli selvästi nähtävissä toisin kuin Kööpenhaminassa.

Näyttelyn varhaiskeskiaikaa esittelevää osaa kehysti kristillistymisen prosessi, ja myös esineistö keskittyi vastaavasti ennen kaikkea uskonnollisiin esineisiin. Näyttelyn edetessä ajassa eteenpäin ja painopisteen siirtyessä Brittein saarille kysymys kelttien määrittelystä tuli yhä monisyisemmäksi, kun huomion kohteeksi nousivat kelttien lisäksi alueen muut varhaiskeskiaikaiset kansanryhmät, kuten anglosaksit ja piktit. Näyttelyn alueellisen painotuksen muutos vaikutti huomattavasti siihen, että esimerkiksi Irlannin kulttuuri, jota näyttelyn alkupuolella ei käsitelty juuri lainkaan, korostui varhaiskeskiajan kontekstissa selkeästi. Britannian varhaishistorian näkökulmasta piktien esiintulo tässä yhteydessä oli puolestaan hieman yllättävää, sillä tiettyjä symboliikan yhtymäkohtia lukuun ottamatta kysymys piktien ja kelttien välisestä suhteesta jäi lopulta katsojan oman päättelyn varaan.

Verrattuna näyttelyn alkuosan lukuihin poikkeuksellisen upeisiin esineisiin, varhaiskeskiajan merkittävimpiä insulaarisen taiteen aarteita odottavat näyttelyvieraat voivat joutua pettymään. Esimerkiksi esillä olleet St Chadin ja Mac Regolin evankeliumikirjat (700-800

-luku) ovat koristelultaan huomattavasti vaatimattomampia kuin näyttävämmät Kellsin ja Lindisfarnen käsikirjoitukset. Myöhemmän keskiajan osalta mukaan oli saatu Dublinin kansallismuseosta Pyhän Columban psalnterin kirjarelikvaario (*cumdach*, 1000-1300 -luku), mutta esimerkiksi saman museon kokoelmiin kuuluva Ardagh'n malja oli mukana vain viittauksenomaisesti 1800-luvun lopussa valmistetun astian muodossa, joka jäljittelee maljan jalkaosassa esiintyvää kuviointia.

Näyttelyn päätösosa keskittyi modernien kelttiläisten identiteettien tematiikkaan 1600-luvulta nykypäivään erityisesti romantiikan, nationalistisen itsemäärittelyn, sekä kielikysymyksen kautta. Taideteesta ja kirjallisuudesta otetut esimerkit varhaisten antikvaarien pyrkimyksistä kuvata keltit (tai piktit) brittien primitiivisinä esi-isinä ja jaloina villeinä havainnollistivat aihepiiriä historialliselta kannalta kiinnostavasti, mutta jossain määrin yksipuolisesti. Manner-Euroopan moninaisten kelttiläisten identiteettien lisäksi takalalle tuntui jäävän myös esimerkiksi Brittein saarten elinvoimaisin kelttiläinen kulttuurialue Wales, joka näyttelyn katalogissakin saa erikoisen vähän huomiota (teoksen hakemistossa Walesia koskevia mainintoja on kaikkiaan kahdeksan, Irlantia yli 60). On mahdollista, että historiallisen näkökulman korostuminen näyttelyn tässä osiossa johtui järjestäjien tietoisesta pyrkimyksestä välttää poliittisesti tulenarka aihetta, mutta kokonaisvaltaisemman kuvan saamiseksi modernin nationalistisen liikehännän ja kielikysymyksen eri puolia, samoin kuin aineettoman kulttuuriperinnön (esimerkiksi musiikin, tanssin

ja suullisen perinteen) moninaisuutta, olisi ollut suotavaa tuoda tässä yhteydessä esille laajemmin.

Näyttelyn viimeinen sana oli annettu skotlantilaisissa yliopistoissa toimiville keltologian tutkijoille, jotka videolla kertoivat, miten itse ymmärsivät kelttiläisyyden käsitteen merkityksen omassa tutkimuksessaan. Tämä haastattelumateriaali, jonka kansallismuseon kuraattori oli tuottanut varta vasten näyttelyn Skotlannin osuutta varten, oli rivien välistä nähtävissä vastineena kritiikille, jossa British Museumiin näyttelyn nykyaikaa käsittelevää osaa oli arvosteltu kelttiläisen kulttuuri-perinnön väheksymisestä sekä modernien kelttiläisten kielten puhujien toiseuttamisesta. Näkemättä Lontoon-näyttelyä tähän arvosteluun on vaikea ottaa kantaa, mutta ainakin oman kokemuksemme perusteella uskaltaisimme väittää, että sekä keltofililit että keltoskeptikot tulevat poistumaan Edinburghin kansallismuseosta tyytyväisinä.

Alexandra Bergholm, Edinburghin yliopisto
Katja Ritari, Helsingin yliopisto

Kirjallisuus

- Farley, J. and Hunter, F. (eds). 2015. *Celts: Art and Identity*. London: The British Museum Press.
- Moscatti, S. et al. 1991. *The Celts*. London: Thames and Hudson.
- Taylor, T. 1992. 'Gundestrup Cauldron.' *Scientific American* (March 1992), 84-89.

Grigory Bondarenko, *Studies in Irish Mythology* (Berlin: Curach Bhán Publications, 2014), xi + 287 pp, ISBN 978-3-942002-15-8, €35.

The title of this collection reflects an important element in the author's approach to his material. Medieval Irish literature is here regarded not only as one of the sources for reconstructing the beliefs of the culture ancestral to the various Celtic-speaking peoples (i.e., a 'Celtic mythology'), but as the witness to a more specifically 'early Irish mythological worldview' (p. vii), a 'structured national mythology' (p. viii). And while Grigory Bondarenko is largely concerned with the mythical world of the pre-Christian Irish, with its congeners elsewhere in the Celtic and Indo-European worlds, and indeed with analogues yet further afield, he never forgets that our Irish sources are medieval documents, the products of a monastic culture which had a literary, intellectual and spiritual life of its own. Irish 'myth' can accordingly be understood on at least two levels: as pre-Christian sacred narratives, indirectly reflected in the surviving texts; and as the content of those texts themselves, with their fascinating blend of native and imported elements. 'I do not imply here that myths reflected in early Irish literature necessarily go back to a pre-Christian period, as they could have developed within the period of transition in early medieval Ireland' (p. viii).

The book comprises sixteen essays, thirteen of which have already been published. While Bondarenko tells us that these have been 'reworked and updated',

this has not been done in such a way as to confer integrity on the collection as a whole. There is a fair amount of unacknowledged duplication of material, together with a lack of internal cross-referencing; and where another piece in the book is referred to, it is usually the earlier version that is cited, rather than the chapter in its current form. These features are somewhat distracting, and could for the most part be easily corrected in a second edition.

Bondarenko quotes Proinsias Mac Cana's characterization of myth as 'representing in symbolic terms man's relationships with his environment and with the supernatural powers who act upon it'. In harmony with this perspective, his own mythological investigations are to a great extent cosmological, exhibiting a concern with the vertical axis, with the arrangement of points or fields around a centre, with the lines linking centre and periphery. Bondarenko can be seen as an heir to Mac Cana, and to the brothers Alwyn and Brinley Rees – scholars whose influence he freely acknowledges, but whose opinions he does not accept uncritically.

The first three essays examine thematic parallels between Irish and Russian tradition. In Chapters 1 and 3, this examination involves vertical divisions of the universe: between *earth and sky*, in a study of the poetic image (attested in Old Irish and Old Russian) of knowledge or mind ascending to the clouds; and between *the surface and the underworld*, with a comparison of the retreat of the Túatha Dé in Ireland, and of the Chud' in Russia, to subterranean exile following

defeat by their invading successors. Striking here – and it is a conjunction found repeatedly throughout the book – is the intertwining of cosmology and gnoseology: consideration of the flight of knowledge leads to discussion of the potentially shamanic associations of druids and poets; and the Gaels are said to have driven the Túatha Dé from the surface world through 'their wisdom, intelligence (*gáes*) rather than their military strength' (p. 29). Chapter 2 looks at the 'archetypal typological similarities' between two figures whose role as 'king of the world' paradoxically coexists with their marginal and semi-monstrous nature: Cú Roí in Ireland and Svyatogor in Russia.

The persistent idea that Ireland is divided into 'fifths' (*cóicid*), even though the identity of the fifth 'fifth' remains debatable, points to the fundamental importance of the pentad in traditional Irish thought. Chapters 4 and 5 look at two such pentads: the five roads which, radiating from Tara, were imagined as having united the island (a subject to which Bondarenko returns in Chapters 10 and 11); and five gigantic trees, whose original significance was evidently considerable although it is not made entirely clear in the surviving sources. Bondarenko's contention that the account of the five roads in the tale *Airne Fíngéin* has ancient roots finds striking support in his comparison of the five chariots racing to Tara in the Irish story with the five chariots in which the king Yayāti and his four grandsons ascend to heaven in the *Mahābhārata*. A close examination of lore concerning the five trees includes comparisons with other similar group-

ings, notably in Manichaean doctrine: an analogy complicated, as Bondarenko acknowledges, by the negative character of the Manichaean ‘trees of Darkness’.

Detailed studies of two Irish trees follow. In Chapter 6, Bondarenko offers an edition and translation, with detailed commentary, of an alliterative poem in the *dindsenchas* collections on the tree Eó Rossa: this is one of the pieces in the volume that have not been published previously. A striking feature of the composition is its Christological imagery, in some instances only implicit but unmistakable in the case of the designation *mac Maire* ‘son of Mary’. Metrically confirmed use of comparative for superlative (noted by Bondarenko on p. 76) indicates that the poem can scarcely be early Old Irish, if indeed it is Old Irish at all. Chapter 7 is concerned with the *dindsenchas* of Irarus, and in particular with its account of a tree whose wood is apparently used to trap magical birds: this ‘rather obscure story’ is in fact highly enigmatic, and even Bondarenko’s patient investigation has not dispelled all its secrets.

Conceptions of Ireland as a whole were rarely separate from the doctrine of a supreme kingship: cosmology overlapped with political theory. This can be seen in some of the texts of which Bondarenko makes most use: in the *dindsenchas* collections, supposedly derived from a recitation by the antediluvian Fintan mac Bóchra to the king Diarmait mac Cerbaill at an assembly held at Tara; and in *Airne Fíngin*, a catalogue of wonders linked with the birth of the dynastic prototype Conn Cétchathach. Chapter 8 contrasts

the figure of Conn in the latter text with that of the Munster prince Fíngin, who hears the recital of the portents of Conn’s birth but then seeks to evade his authority by becoming a royal exile: as such, he is comparable in some respects to the famous wild man Suibne Geilt, becoming ‘an alien to human society and to his people but not to the supernatural beings’ (p. 104). Chapter 9 is concerned more exclusively with Conn: revisiting some of T. F. O’Rahilly’s arguments that he be regarded as a ‘god of wisdom and order’ (p. 118), considering him as an example of the *firflaith* ‘true ruler’ extolled in *Audacht Morainn*, but also seeing in him ‘a pre-Christian image of an ideal king’ because of his warlike qualities (p. 126). Chapter 10 offers an edition of another alliterative poem from the *dindsenchas*, this one linking Conn with a cryptic version of the story of the emergence of the five roads already discussed in Chapter 4; this is another essay that appears here for the first time. Despite the archaic flavour of its metre and arcane diction, Bondarenko is able to point to linguistic indications that the poem dates from the Middle Irish period (pp 130, 137). Again, Bondarenko’s analysis leaves many questions unanswered; but valuable points are raised, and the importance of the lore of the five roads is given further prominence.

The last of the hitherto unpublished essays included in the book is Chapter 11, ‘Roads and Knowledge in *Togail Bruidne Da Derga*’. As the title indicates, this is another study in which Bondarenko considers the interpenetration of consciousness and space. I find this piece particu-

larly rich in its suggestiveness, and in its deployment of concepts that are characteristic of Bondarenko's approach: for some readers, it might work best to read this before any of the other chapters.

Of the five remaining chapters, three are variously concerned with knowledge: a chapter on 'Oral Past and Written Present' in "The Finding of the *Táin*", considered in terms of Yuri Lotman's distinction between 'traditional' and 'historic' memory; a chapter on the evidence for an ancient Celtic doctrine of metempsychosis, which provides an excellent review of scholarly opinions on the question, but unaccountably omits mentioning several important sources (even though Bondarenko is well aware of these and of their significance, as when he refers elsewhere to the story of Tuán as 'a real and probably the only example of metempsychosis proper in Early Irish literature'); and a study of the figure of Fintan mac Bóchra, especially as he appears in *Airne Fíngéin* and in the brief tract *Cethri Arda in Domuin* (the latter, puzzlingly, cited only from the incomplete copy in Lebor na hUidre, without reference to that in the Book of Fermoy). The chapter on Fintan is the last in the book; it is preceded by a stimulating comparison between Irish and Gaulish river names, with consideration of the associated legends; and by a chapter on the figure of the swineherd in Irish and Welsh tradition.

In these wide-ranging and subtly interrelated investigations, Grigory Bondarenko explores territory that is ambiguous, shrouded and contentious. It is not surprising that some of his forays end in

uncertainty; and there will be differences of opinion concerning several of the positions that he has taken. Whatever may be the individual reader's verdict on points of detail, this is an important and valuable book: written from a fresh and illuminating perspective, and bringing a wealth of often neglected materials and insightful considerations to bear on questions fundamental to our understanding of the inner worlds of the early Irish.

John Carey
University College Cork

Astrid Petersmann: *Die Kelten. Eine Einführung in die Keltologie aus archäologisch-historischer, sprachkundlicher und religionsgeschichtlicher Sicht.* Heidelberg: Universitätsverlag WINTER. 2016. 235 pages. Price 28,00 €. ISBN: 978-3-8253-6451-9.

This present work was originally supposed to be completed by Prof. Hubert Petersmann, a Classical philologist at the University of Heidelberg. Because of Prof. Petersmann's untimely death, his wife, Dr Astrid Petersmann, decided to complete this project. *Die Kelten*, which started out as an entry for the *Reallexikon für Antike und Christentum*, is the result of over ten years of research by the couple. According to Dr Petersmann, the work is intended for an 'interessiertes Fachpublikum', with a particular focus on the views of Greek and Roman writers on

the Celts. Since the work is written from the perspective of a Classical philologist, the author's point of departure is not the Hallstatt culture in the heartland of the Celts, as one finds in many other works on the subject, but focuses in the first instance on the area of the Iberian Peninsula and the South of France, since Celtic peoples and Greeks interacted in this area for the first time.

Despite its brevity (less than 250 pages in A5 format), Petersmann's book seeks to cover a great range of topics, dealing with the material culture and the learned culture of all those areas which have been called, either by archaeologists or philologists, Celtic. The four major parts of the book are:

- A Name, Herkunft und Verbreitungsgebiet der Kelten
- B Die materielle Kultur
- C Die geistige Kultur
- D Die Kelten und das Christentum

Part A is introductory and kept rather brief. Part B is divided into sub-chapters on (I) Hallstatt culture, (II) La Tène culture, and (III) the Celts in the Roman Empire. Part C deals with (I) Celtic languages and written documents, (II) societal order, and (III) Celtic religion. The last part D spans the period from the Christianised Celts of Roman and Post-Roman Britain to the modern festival of Halloween and its potential connection to the 'old Celtic' *samuin*.

Unfortunately, there are several problems with Petersmann's book, some authorial, some most definitely editorial, which will not allow me to write a positive review. I will deal with

the editorial problems first: there are a number of issues with formatting, and specifically with *mise-en-page*. Given that Petersmann is a Classicist, she often provides quotes in both Latin and Greek which are accompanied by a German translation. But these often quite lengthy quotes are not set off from the body text in either font size or with a new paragraph. This negatively impacts on the reading experience. I also see no reason for images to be in the appendix, when they would be better placed in the section to which they thematically belong. Another quite irritating and confusing trait is the use of what seem to be abstracts or very long subtitles written in *italics* at the head of each section. Not only are these 'subtitles' often nearly as long as the passages they are heading, they also, more often than not, give identical information. Their style is confusing, as it oscillates between bullet point type syntax and fully formed sentences, sometimes give words as underlined or bold (this occurs throughout the book) without any explanation as to what the emphasis means. See the following example here (pp. 49–50):

*Zwei große Grabhügeln [sic] in der Umgebung des Glaubergs:
1. Der Fürstengrabhügel 1 mit zwei Gräbern, nur 300 m von der Befestigung auf dem Berg entfernt, wird von einem Kreisgraben umschlossen, der im Südosten eine Lücke aufweist: Dort mündet ein 350 m langer und 10 m breiter „Prozessionsweg“.*

Der „Fürstengrabhügel“ 1, nur 300 m von der Befestigung auf dem Berg entfernt, wird von einem

Kreisgraben umschlossen und hat einen inneren Durchmesser von 48m. Bemerkenswert ist, dass dieser Kreisgraben im Südosten eine Lücke aufweist: Dort mündet ein 350 m langer und durchschnittlich 10,2 m breiter schnurgerader Zugang in den Grabhügel, den die Archäologen als „Prozessionsstraße“ deuten [...].

There are two indices: an *Index nominum* (pp.227–80) and an *Index rerum*. While the *Index nominum* is arranged alphabetically, the *Index Rerum* seems to be arranged in ascending order of page numbers, and in what seem to be heading-less sections (with just a space between them). I am unable to detect any other logic here.

Apart from these editorial problems which could have been solved through more rigorous copy-editing, there are also issues with the content of the book. As it is not possible to treat all issues in detail here, I will confine myself to a selection. In section B, Petersmann discusses the significance of Hallstatt material culture and findings. On p. 31, she uses the phrase ‘Hallstatt-C Brandgräber’ without having previously explained the different phases of Hallstatt. While this is somewhat rectified on the following pages (31–35), the heading ‘Chronologische Gliederung der Hallstattkultur’ confusingly begins with Hallstatt C, before discussing Hallstatt D at length. There is no mention of Hallstatt A and B anywhere in the section. While Hallstatt A and B are not strictly-speaking relevant to a discussion of Celtic Hallstatt culture ‘proper’, they should at least be mentioned. Especially

since Petersmann mentions earlier (pp. 19–20) that some archaeologists consider the practitioners of Urnfield culture (which is connected to Hallstatt A and B) as “Proto-Celts”.

Petersmann has made some use of internet sources documenting either excavation sites, artefacts, or human remains. When checking those sites, I have unfortunately encountered a few problems in trying to access the information. First, it should be noted that no ‘accessed on’ date is given for any of the sites she references, and that their content may have changed since the author last used them. Sometimes, the URL given is incomplete, so that the reader is left to navigate the website on their own until the desired article is found. Here I note p. 78n97, where ‘/numismatik/’ should have been added to the URL. See further the link to a website on p. 53n58: [http://denkmalpflege \[space\] hessen.de/Archäologie/_Kelten_in_Hessen/_Sehenswertes__Bad_Nauheim/body_bad_nauheim.html](http://denkmalpflege [space] hessen.de/Archäologie/_Kelten_in_Hessen/_Sehenswertes__Bad_Nauheim/body_bad_nauheim.html). It is impossible to follow this link: not only does it contain spaces in the URL, but it also contains diacritics. There is a website called www.denkmalpflege-hessen.de, but I could not find anything related to Petersmann’s discussion there. Petersmann further falls short of a basic academic standard in her reliance on the Wikipedia article on the *oppidum* near Manching:

Petersmann, pp. 66-7:

‘Als Bauten konnten ein- und ehrräumige ebenerdige Pfostenhäuser, rubenhäuser,

Speicherbauten auf Stelzen,
Vorratsgruben, Werkstätten und
Brunnen nachgewiesen werden.’

Wikipedia:

‘Für die Bebauung sind ein-
oder mehrräumige ebenerdige
Pfostenhäuser mit einer
Grundfläche zwischen 40 m² und
100 m² nachgewiesen. Teilweise
wird auch von Fachwerkhäusern
ausgegangen. Langhäuser,
Grubenhäuser, Speicherbauten
auf Stelzen, Vorratsgruben,
Werkstätten und Brunnen
vervollständigen das Bild’¹

The end of the volume contains a section on ‘Die Kelten und das Christentum’, in which Petersmann discusses the Christianisation of the Celts on the British Isles. The Irish material in particular contains a number of errors: Petersmann, without recourse to any source, dates the early lives of Saint Patrick to the later eighth century (p. 198), and argues that Cogitosus’ Life of Brigit was written in 525 (p. 202). On p. 203, she further states that *Audacht Morainn*, dated by Fergus Kelly to c. 700, is the oldest text which was not written in Irish Latin, obviously ignoring earlier texts such *Amra Coluim Cille*, or the *Senchas Már*. Commenting on the significance of the early monastic site Skellig Michael, Petersmann states: ‘Das gäl. Wort *skellig* bedeutet “Felseninsel mitten im Meer” in der Form eines Bienenkorbs.’ This is inaccurate; Petersmann should have given the Irish form of the word (assuming that this is what she means by ‘gäl.’),

which is *scelig*, as the English spelling is misleading. Her translation of *scelig* takes a few liberties as well. Going back to an Old Irish ā-stem feminine *scellec*, the word simply means ‘steep rock, crag’ (see *DIL* s.v. *scellec*). Her reference to beehive shaped structures should be to the buildings found on Skellig Micheal, not to the shape of the island itself.

There seems to be a great imbalance of space devoted to the various topics in this book. Oftentimes there is too much detail (certainly for a work that professes to be introductory), whereas at other times too little information is given. An example of this is afforded on p. 63 where Petersmann discusses the difference in meaning between *oppugnarant* (3rd pl. Pluperf. in syncopated form of *oppugnare*) and *oppugnabant* (3rd pl Imperf.) in the context of the occupation of Noreias by the Boii. The difference in tense introduces a certain ambiguity as to whether the Boii stayed in Noreias or whether they left the city to join the Helvetii. Since the next sentence speaks of the defeat of the Boii and Helvetii by Julius Cesar in 58 BC, the previous discussion seems redundant. Especially since *oppugnabant* is an emendation and *oppugnarant* is the actual form found in the text. Why this editorial problem was created, causing a passage of text to appear ambiguous within a greater discussion from which this detail had better been left out in the first place, is unclear to me.

To put this into perspective, the final section of the book, ‘3. Das Fest „Allerheiligen” und das in Irland gefeierte altkeltische [*sic*] Fest *samuin*’, attempts

1 From https://de.wikipedia.org/wiki/Oppidum_von_Manching (accessed 15 June 2016).

to discuss the relationship between the secularised modern day Halloween, the Catholic holiday ‘Allerheiligen’ (All Saints Day), the Old Irish *samuin* and Continental Celtic *samon* (from the Coligny calendar) in less than 500 words. Such a complex question should perhaps be left out of an introductory volume on the Celts (or, indeed, left to a Celticist). It also should not stand in place of an overall conclusion to the book, where it serves to confuse rather than to tie up the various strings of arguments made in the volume as a whole. Particularly confusing here is the following extract (p. 207):

Andererseits lassen gerade
irische Halloweenbräuche,
wie Wahrsagerei und
Bleigießen, Ähnlichkeiten zum
Neujahrsbrauchtum erkennen,
das, den irischen Sagen zufolge,
in der Nacht von *samuin* geübt
wurde, woraus die Keltologen
schließen, dass mit *Samuin* das
Winterhalbjahr und überhaupt
das Jahr begonnen hat.

There are too many problems with the paragraph above as to discuss them each in detail, but the paragraph is, sadly, fairly representative of Petersmann’s book as a whole. It is a book which seeks to introduce a specialist audience (Fachpublikum) to the world of the Celts, but from a Classicist perspective, while at the same time attempting to answer complex questions at the centre of the discipline of Celtic Studies, all the while being as comprehensive as possible, and brief enough to still count as an introduction. Astrid Petersmann’s book is not one which I would read as

an introductory volume on the Celts or which I would recommend to students. When looking for a work on that subject written in German, Bernard Maier’s, *Die Kelten* (2000) is the standard work, which is far more accessible, better written, better edited, etc. Among all the works published on the Celts or Celtic culture, there is most definitely room for a work focusing on the Classical perspective on the Celts. As a Classical philologist, Astrid Petersmann would have been in the position to fill that gap and it is regrettable that her book has not succeeded in this endeavour.

Marie-Luise Theuerkauf
Dublin Institute for Advanced Studies